

УДК 330.322

Вакалюк В.А.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту організацій і адміністрування
Житомирського державного технологічного університету

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

LEGAL REGULATION OF INVESTMENT ACTIVITY IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто проблеми нормативно-правового забезпечення інвестиційної діяльності в Україні. Висвітлено основні недоліки правової бази здійснення інвестиційної політики. Визначено основні закони України, що регламентують інвестиційну діяльність, та роль Верховної Ради у створенні законодавчої бази у сфері інвестиційної діяльності. Обґрунтовано доцільність удосконалення законодавчої бази із запровадження та нормального функціонування моделі інвестиційного розвитку в Україні. Проаналізовано недосконалість створеної законодавчої бази регулювання інвестиційної діяльності в Україні, визначено основні особливості активізації інвестиційної діяльності, запропоновано шляхи здійснення регулювання інвестиційної діяльності.

Ключові слова: державна інвестиційна політика, інвестиційна діяльність, правове забезпечення, правовий механізм, державне регулювання.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены проблемы нормативно-правового обеспечения инвестиционной деятельности в Украине. Раскрыты основные недостатки правовой базы осуществления инвестиционной политики. Определены основные законы Украины, регламентирующие инвестиционную деятельность, и роль Верховной Рады в создании законодательной базы в сфере инвестиционной деятельности. Обоснована целесообразность совершенствования законодательной базы по внедрению и нормальному функционированию модели инвестиционного развития в Украине. Проанализировано несовершенство созданной законодательной базы регулирования инвестиционной деятельности в Украине, определены основные особенности активизации инвестиционной деятельности, предложены пути осуществления регулирования инвестиционной деятельности.

Ключевые слова: государственная инвестиционная политика, инвестиционная деятельность, правовое обеспечение, правовой механизм, государственное регулирование.

ANNOTATION

The problems of the legal state regulation of investment activity in Ukraine and creation of favorable institutional and legal framework for business investment process. The basic laws of Ukraine regulating investment activity, and the role of the Verkhovna Rada of Ukraine to create a legal framework for investment. The necessity of improving the legislative framework of the implementation and proper functioning model of investment development in Ukraine. The analysis created imperfect legal framework regulating investment activity in Ukraine, the main features stimulate investment, the ways to regulate investment.

Keywords: state investment policy, investment, legal support, legal mechanism, government regulation

Постановка проблеми. В умовах структурної перебудови економіки України гострою проблемою є потреба у значних інвестиціях. У забезпеченні відродження та розвитку інвестиційної діяльності вирішальну роль відіграє науково обґрунтована державна інвестиційна політика. Належне правове регулювання інвестиційної

діяльності є одним із найважливіших інструментів державної підтримки інвестиційних процесів та реалізації інвестиційної політики держави. Державне регулювання інвестиційної діяльності має на меті забезпечити реалізацію економічних, науково-технічних та соціальних програм розвитку суспільства та формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням різних аспектів та проблем державного регулювання інвестиційної діяльності займаються такі українські вчені, як В. Беседін, О. Вовчак, П. Гайдуцький, А. Гальчинський, В. Геєць, Б. Губський, Б. Данилишин, Т. Майорова, А. Пересада, А. Філіпенко та багато інших.

Мета статті полягає у визначенні принципів та напрямів правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інвестиційна політика, що сприяє припливу капіталу в розвиток економіки, є невід'ємним компонентом стійкого зростання будь-якої цивілізованої функціонуючої економічної системи. Розгляд формування інвестиційної політики неможливий без дослідження концептуальних засад інвестиційної політики, зокрема обґрунтування форм, методів та інструментів інвестиційної політики, виявлення факторів, що впливають на неї [9].

Правове забезпечення інвестиційної діяльності, регламентація та створення сприятливого інституційно-правового механізму для суб'єктів інвестиційного процесу є одними з найдієвіших інструментів підтримки державної інвестиційної діяльності.

Створення правової основи державного регулювання інвестиційної діяльності є найважливішою функцією держави, до якої належать прийняття законів і правил, що регулюють економічну діяльність, а також контроль їх виконання. Законодавча база держави встановлює юридичні принципи функціонування економіки, виконувати які зобов'язані всі суб'єкти економічної діяльності.

Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні здійснюється шляхом прийняття Верховною Радою законодавчих актів, видання указів Президента, нормативних актів Уряду (постанов, розпоряджень). Закони, законодавчі і нормативні акти визначають об'єкт і зміст регулювання інвестиційної діяльності.

Державне регулювання – це сукупність інструментів, за допомогою яких відповідні органи держави на базі законодавства та в межах своєї компетенції здійснюють вплив на процес функціонування тієї чи іншої сфери суспільного життя. Державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється для реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики виходячі із цілей розвитку України, державних та регіональних програм розвитку економіки держави, державного і місцевих бюджетів, зокрема передбачених у них обсягів фінансування інвестиційної діяльності. Згідно з ч. 1 ст. 12 Закону України «Про інвестиційну діяльність», державне регулювання інвестиційної діяльності включає: 1) пряме управління інвестиціями; 2) регулювання умов інвестиційної діяльності; 3) контроль законності здійснення інвестиційної діяльності всіма учасниками та інвесторами [4].

Для забезпечення сприятливого та стабільного інвестиційного режиму держава встановлює державні гарантії захисту інвестицій. Правовий режим інвестування в Україні визначається національним законодавством [7], яке, своєю чергою, складається з нормативних актів (табл. 1).

Закон України «Про інвестиційну діяльність» визначає, що державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється для реалізації економічного і соціального розвитку України, державними та регіональними програмами розвитку народного господарства, державним і місцевими бюджетами, передбачуваними в них обсягами державного фінансування інвестиційної діяльності.

Законодавством установлені напрями регулювання умов інвестиційної діяльності, до яких належать:

– система податків із диференціацією суб'єктів та об'єктів оподаткування, податкових ставок і пільг;

– проведення кредитної та амортизаційної політики, у тому числі шляхом прискорення амортизації основних фондів;

– надання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, бюджетних позик на розвиток окремих регіонів, галузей, виробництв;

– державні норми та стандарти;

– антимонопольні заходи;

– роздержавлення і приватизація власності;

– умови користування землею, водою та іншими природними ресурсами;

– політика ціноутворення;

– проведення державної експертизи інвестиційних програм та проектів будівництва;

– інші заходи.

Рішення щодо державних інвестицій приймаються на основі прогнозів економічного та соціального розвитку держави, цільових науково-технічних і комплексних програм, техніко-економічних обґрунтувань, що визначають доцільність цих інвестицій [6].

Важливими щодо прийняття відповідних рішень, є фактори, що визначають та впливають на інвестиційну політику держави, а саме:

– рівень розвитку економіки у цілому;

– структура економіки та завдання щодо її вдосконалення;

– стан основних виробничих органів, ефективність їх використання;

– рівень науково-технічного розвитку країни;

– фінансові можливості та ефективність державного управління;

– ступінь розвитку інститутів ринкової інфраструктури.

Державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється шляхом прямого (адміністративно-правового) та непрямого втручання в інвестиційну діяльність (рис. 1).

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність», державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється у таких

Таблиця 1

Основні нормативні акти регулювання інвестиційної діяльності в Україні

Назва	Короткий зміст
Конституція України	Положення щодо забезпечення державою соціальної орієнтації економіки України та гарантування захисту прав усіх суб'єктів
Закон «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р.	Щодо загальних засад здійснення інвестиційної діяльності в Україні
Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 01 квітня 1991 р.	Визначає іноземне інвестування як різновид зовнішньоекономічної діяльності та встановлює особливості, принципи та форми здійснення останньої
Декрет КМУ «Про впорядкування діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, створених за участю державних підприємств» від 31 грудня 1992 р.	Щодо особливості створення та діяльності спільних підприємств, в яких беруть участь державні суб'єкти господарювання
Указ Президента України «Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії»	Щодо порядку створення та діяльності інвестиційних компаній
Закон України «Про режим іноземного інвестування» від 19 лютого 1994 р.	Визначає особливості режиму іноземного інвестування на території України
Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23 січня 2006 р.	Стосується порядку випуску та обігу цінних паперів в Україні

формах: пряме управління державними інвестиціями; регулювання умов здійснення інвестиційної діяльності, що включає організаційно-правові, економічні, грошові-кредитні методи; контроль над законністю здійснення інвестицій усіма учасниками інвестиційної діяльності.

Державне пряме регулювання інвестиційної діяльності включає: прогнозування і планування обсягу державних інвестицій; визначення умов та виконання конкретних дій щодо державного інвестування, розміщення державних замовлень та контроль над їх виконанням [5].

До основних форм непрямого регулювання державної інвестиційної діяльності належать: створення інвестиційного середовища, створення економічних умов господарювання для суб'єктів інвестиційної діяльності через бюджетно-податкову, грошово-кредитну, амортизаційну та інноваційну політику, а також політику заохочення іноземних інвестицій та регулювання фондового ринку.

До організаційно-правових методів регулювання умов здійснення інвестиційної діяльності належать: розроблення нормативного законодавства; розроблення державних норм та стандартів в інвестиційній сфері; проведення державної експертизи державних програм та проектів; антимонопольні заходи.

Економічні методи умов здійснення інвестиційної діяльності включають: податковий механізм, амортизаційну політику, систему ціноутворення, фінансову політику.

Регулювання оподаткування в Україні закріплено в податковому законодавстві, яке включає в себе Податковий кодекс України, законодавчі та інші нормативні акти у сфері оподаткування.

Найважливіші завдання податкового регулювання:

- регулювання попиту і пропозиції;
- стимулювання інвестиційної діяльності;
- вплив на темпи інфляційних процесів;
- підтримка інноваційної діяльності.

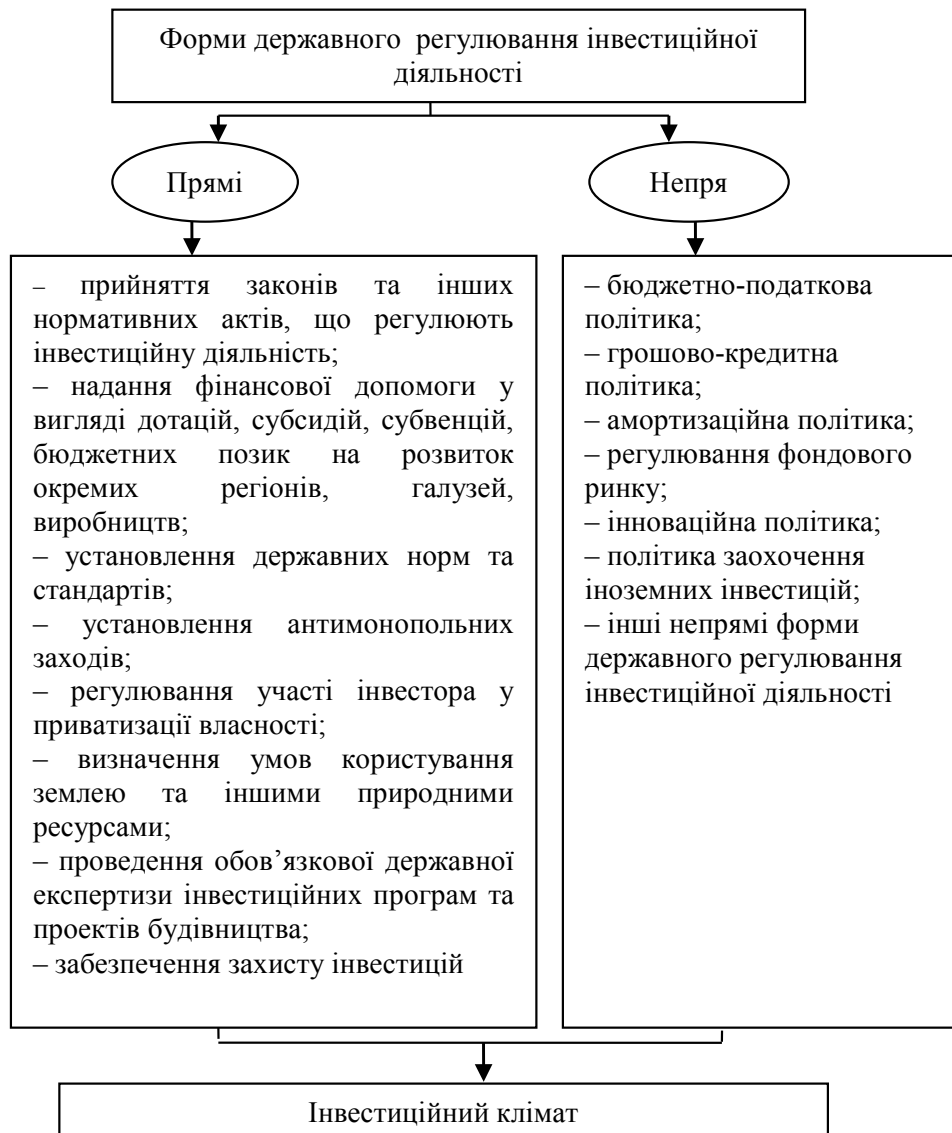

Рис. 1. Важелі державного впливу на інвестиційний клімат

В умовах ринкової системи господарювання держава має формувати концепцію реалізації амортизаційної політики, стратегія якої передбачає цілі і методи довгострокового характеру.

До основних елементів амортизаційної політики, належать:

- створення ефективного механізму нарахування амортизації;
- створення умов для забезпечення цільового використання амортизаційних відрахувань;
- створення податкового стимулювання;
- створення необхідних економічних гарантій для виробників.

В умовах ринкової економіки політика ціноутворення має велике значення і має бути складовою частиною загальної економічної та соціальної політики України і спрямована на забезпечення:

- рівних економічних умов і стимулів для розвитку всіх форм власності, економічної самостійності підприємств, організацій та адміністративно-територіальних регіонів держави;
- збалансованості ринку засобів виробництва, товарів і послуг;
- протидії монопольним тенденціям виробників продукції, товарів і послуг;
- орієнтації цін внутрішнього ринку на рівень цін світового ринку.

Становлення фінансової системи України відбувалося одночасно зі становленням її державності. Фінансова система спрямована на вирішення певних завдань, що стоять перед суспільством.

Основними пріоритетами фінансової політики на сучасному етапі мають бути:

- оздоровлення державних фінансів;
- зниження дефіциту держбюджету і реструктуризація бюджетної сфери;
- зниження соціальної напруженості;
- відновлення нормального функціонування банківської системи;
- створення системи фінансових заходів щодо боротьби з фінансовими порушеннями.

Основними спеціальними принципами державного регулювання інвестиційної діяльності нині мають бути:

- взаємна відповідальність інвесторів і держави;
- юридична відповідальність інвесторів за порушення вимог законодавства України або міжнародних договорів;
- децентралізація інвестиційного процесу;
- залучення іноземних інвестицій, спрямованих на здійснення структурної перебудови економіки України;
- вдосконалення чинного законодавства про інвестиційну діяльність.

Обмеженість вітчизняних фінансових ресурсів останнім часом спонукала до набуття механізму залучення іноземних інвестицій, стосовно чого в Україні створено систему державних гарантій захисту іноземних інвестицій, в якій передбачено: встановлення правового режиму

інвестиційної діяльності; гарантії у разі зміни законодавства; гарантії щодо примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та їх посадових осіб; компенсацію і відшкодування збитків іноземними інвесторам; гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності; гарантії переказу прибутків, одержаних унаслідок здійснення іноземних інвестицій.

Новостворена система державних гарантій великого припливу іноземного капіталу в Україну в сучасних умовах не надала, оскільки інвестиційний клімат в нашій країні залишається несприятливим. Основними перешкодами на шляху залучення іноземних інвестицій у розвиток економіки України є: корупція, нестабільність політичної ситуації в країні, нестабільне державне регулювання, нечітка правова система; великий податковий тягар; низький рівень доходів громадян; недостатньо розвинута інфраструктура бізнесу; нестабільність економічної та податкової політики тощо.

Для активізації притоку іноземних інвестицій в Україну важливим є здійснення таких заходів:

- створення стабільного законодавства;
- створення сприятливого інноваційного клімату;
- сприяння залученню прямого іноземного капіталу у сферу матеріального виробництва;
- створення сприятливих умов для розвитку спільних підприємств;
- розроблення та прийняття законодавчої бази щодо страхування ризиків спільних підприємств [1].

Вітчизняна практика підтримки інвестиційної діяльності є недостатньо ефективною. Негативну роль відграє перевага, яка надається методам прямого адміністрування. Стимулом до інвестиційної діяльності має бути збільшення прибутку (доходу) інвестора, що забезпечується непрямими методами регулювання.

Проте в цілому говорити про досконалість створеної законодавчої бази в Україні поки що зарано. У чинному законодавстві продовжує існувати багато суперечностей, що заважають запровадженню та нормальному функціонуванню моделі інвестиційного розвитку.

Не виконується й інший, не менш важливий принцип правового регулювання, згідно з яким нормативно-правова база інвестиційної діяльності має бути стабільною, адже найголовнішою передумовою ефективного розвитку інвестиційної діяльності в Україні повинна бути її надійна правова база.

Пряма державна підтримка рівня та інтенсивності інвестиційних процесів в економіці, як свідчить аналіз світової практики, розглядається як вирішальна умова її структурної перебудови, що призведе до підвищення темпів економічного зростання.

Важливою залишається необхідність розроблення та запровадження механізму посилення зацікавленості комерційних банків у збіль-

шенні обсягів інвестування, насамперед шляхом довготермінового їх кредитування. Умови, які склалися з довготерміновим кредитуванням, вимагають нестандартних рішень. Це стосується переорієнтації кредитних ресурсів, які щороку формуються у банківській системі. Ці кредитні ресурси необхідно спрямовувати переважно на довготермінове кредитування конкурентоспроможного та перспективного виробництва, що дасть змогу зменшити інфляційний ефект від приросту відповідних ресурсів.

Для забезпечення захисту прав інвесторів необхідно продовжувати формувати цілісний механізм функціонування ринку цінних паперів та підвищувати роль фондового ринку в розвитку інвестиційних ресурсів.

Необхідно прискорити запровадження механізму посилення зацікавленості комерційних банків у збільшенні обсягу інвестицій у реальний сектор економіки та запровадити гнучкій порядок установлення вимог Національного банку України щодо коштів, які спрямовуються комерційними банками на довготермінове кредитування інноваційних проектів [2].

Гальмівним чинником покращення інвестиційної привабливості України та найбільш суперечливою є система надання дозволів, яка потребує системної реформи. Для здійснення реформи необхідно насамперед завершити інвентаризацію усіх документів дозвільного характеру, що видаються суб'єктам господарювання, узагальнити перелік документів дозвільного характеру та визначити недоцільні та непередбачувані законами України дозвільні документи, ініціювати законодавче визначення переліку видів діяльності, для яких слід отримувати дозволи [8].

Висновки. Інвестиційна політика кожної держави має відповідати загальнонаціональним стратегічним цілям та інтересам. Не є винятком і Україна, стратегічним завданням якої є економічне зростання та поліпшення добробуту народу через реалізацію моделі інвестиційного

розвитку держави. Для цього необхідно сформувати інституційне середовище, сприятливе до інвестиційних процесів, негайно вдосконалити систему нормативно-правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні. Це сприятиме збільшенню обсягу інвестиційних ресурсів за рахунок всіх джерел, їх ефективному використанню і визначенню пріоритетних напрямів та забезпеченню ефективного використання капіталовкладень. Для покращення інвестиційного клімату в Україні необхідно зробити все можливе, щоб зарубіжні інвестори не боялися вкладати кошти в економіку нашої країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абрамович Г.В. Напрями активізації державної політики щодо залучення іноземних інвесторів в економіку України / Г.В. Абрамович // Інвестиції: практика та досвід. – 207. – № 1. – С. 16–18.
2. Вакалюк В.А. Правове забезпечення державного регулювання інноваційної діяльності в Україні / В.А. Вакалюк // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2016. – № 1(75). – С. 66–69.
3. Вовчак О.Д. Інвестування / О.Д. Вовчак. – Львів: Новий світ 2000, 2008. – 544 с.
4. Закон України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-XII від 18.09.1991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1/rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nrcg=1560-128>.
5. Когода О.П. Інвестування / О.П. Когода та ін. – К.: Знання, 2008. – 452 с.
6. Кравчун О.С. Механізм державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні / О.С. Кравчун // Теорія та практика державного управління. – 2012. – Вип. 3 (38).
7. Старчук Є. Організаційно-правові засади захисту прав та інтересів інвесторів в Україні / Є. Старчук // Часопис Академії адвокатури України – 2009. – № 3. – С. 18–24.
8. Стефанишин Г.С. Правове регулювання інвестиційної діяльності в Україні / Г.С. Стефанишин, О.І. Лиса // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.11.
9. Яценко А.В. Формування інвестиційної політики зі стратегічних позицій розвитку України / А.В. Яценко // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 8. – С. 12–17.